

(Део текста „Политички систем и елите у Србији пре и после 5. октобра“, објављен на [Н СПМ, 2002](#))

(...)

Законодавна и судска власт остале су и даље под контролом извршне власти. Као прво, задржан је милошевићевски Закон о избору народних посланика по коме странке постављају и смењују народне посланике. Нови премијер, Зоран Ђинђић, у владу је увео председнике готово свих странака из владајуће коалиције (ДОС). Како је, онда, посланик могао да контролише рад владе ако је у њој седео председник његове странке који је увек могао да га избаци из парламента? А када је дошло до првог озбиљнијег спора у владајућој коалицији управо је то и урађено. Демократска странка Србије, Војислава Коштунице, 17. августа 2001. године, због афере Гавриловић (описана у: Антонић, 2002б), напустила је Ђинђићеву владу. ДСС још није била спремна да ову владу руши, али више није желела да буде у њој. Владина већина се, тако, истањила и свела на свега шесторо посланика. Ђинђић је покушао да са таквом већином влада, али је то захтевало исувише напора. Најпре, посланици нису уредно долазили на гласања, па се често данима чекало на усвајање закона. И друго, овако мала већина дала је на значају посланицима и најмањих странака коалиције. Све је теже било задовољити политичке и економске апетите њихових председника-министара. Стога је Ђинђић решио да се послужи милошевићевским изборним законом. Одузеће мандате посланицима ДСС-а и тако доћи до комотне већине.

Ђинђић као премијер

Пише: Слободан Антонић
понедељак, 11 новембар 2002 14:11

Када је таква могућност први пут поменута (Зоран Ђинђић, 6. децембра 2001, конференција за штампу), то је изазвало негодовање јавности. ДСС је по истраживањима јавног мњења била појединачно најјача странка у Србији. На парцијалним локалним изборима, 4. новембра 2001, ДСС је сам добио више гласова од свих осталих ђланица ДОС-а узетих заједно. Коштуница је, по истраживањима јавног мњења, био појединачно најпопуларнији политичар. Осим тога, мандатима, по коалиционом договору, располажу странке, не коалиција. Одузети ДСС мандате зато што неће да подржава Ђинђићеву владу изгледало је не само неморално већ је и озбиљно крњило легитимност парламента. Јер, какав је то парламент из ког је избачена најјача странка?

Ова негодовања зауставила су Ђинђића. Али, само за неко време. У мају 2002, требало је усвојити нови закон о министарствима, као претпоставку намераване реконструкције владе. Странке опозиције, укључујући и ДСС, већ дуже време доношење појединих закона онемогавале су тако што нису хтеле да учествују у расправи и гласању. А без њих, посланици ДОС-а тешко су долазили до кворума. Увек је неко од посланичке већине недостајао, а често је број одсутних прелазило ону танку већину од шест. Тако је уследио Ђинђићев политички удар, који се слободно може сматрати прекретницом у политичком животу пост-Милошевићеве Србије. Тај удар је, међутим, изведен тако вешто, да је "жаба била скувана" а да то није ни приметила. Ђинђић, наиме, није био Милошевић који се брутално обрачунавао са политичким супарницима. Милошевић би можда одузео и све мандате ДСС-у, и просто их преписао на своју странку. Али не и Ђинђић.

Председништво ДОС-а, које сачињавају председници-министри, донело је 24. маја (а потврдило 10. јуна) 2002. године одлуку о одузимању мандата 36 посланика ДОС-а који су "највише изостајали са скупштинских седница". Скупштинска већина ову одлуку је прихватила 12. јуна. На први поглед ствар је изгледала безазлено - "циљ је да се уведе

ред у земљи и да они који примају плате раде то за шта су плаћени", објашњавао је овај потез премијер Ђинђић (цитирано у *Политици*, 12. јуни 2002, стр. 7). Али, ствар је била у томе што је таква одлука била савим незаконита (закон прописује као разлог престанка мандата само искључење из странке, смрт или оставку посланика) и што је међу тих 36 посланика највише њих било из ДСС-а - 21. Разумљиво је да су посланици ДСС-а највише одсуствовали са седница будући да је та странка бојкотовала поједина заседања. Што је било најлепше, чак и да је хтео, ДСС није могао да ове посланике замени другим својим посланицима. Јер, на њиховој посланичкој листи било је остало само 13 имена (од којих су, још, у међувремену двојица постали страначки дисиденти). А пошто ДСС није могао да попуни одузете мандате, они су припали другим странкама из ДОС-а - пре свих Демократској странци Зорана Ђинђића. Увређени због овако безобзирне крађе мандата, сви посланици ДСС напустили су Скупштину.

Тако је премијер овим антипарламентарним ударом значајно увећао своју политичку моћ. Најпре, добио је комотну већину од 14 посланика. ДСС се повукао из Скупштине, опозиција - коју су чиниле странке старог режима (СПС, СРС и ССЈ) - била је слаба и компромитована, тако да је овим Ђинђић остао господар политичког попришта. Избацио је, за неко време, свог главног супарника - Коштуничин ДСС - из игре и добио парламентарну машину која ће уредно и ефикасно да изгласава владине законе. "Скупштина ће да заседа цело лето како би се што пре усвојио владин пакет од 70 закона", одмах је најавио Чедомир Јовановић, десна рука Ђинђића и шеф посланичког клуба ДОС-а (*Данас*, 6. јуни 2002, стр. 4).

И питање скупштинског кворума вешто је решено. Измењен је Пословник о раду скупштине (6. јуна 2002), тако да је за заседања на којима се претресају законски предлози кворум смањен на једну трећину посланика, док је кворум од половине посланика задржан само за коначно усвајање закона (члан 82). Уз то, истим изменама Пословника, ванредно су проширена овлашћења Председника скупштине. Он је добио право да због "повреде реда на седници" може да казни посланике искључењем са седница скупштине и до 90 дана заседања. Ако се има у виду да је Скупштина у 2001. радила 95 дана (*Глас јавности*, 30. март 2002, стр. 6), то значи да је Председник скупштине добио право да на годину дана искључи посланика из Скупштине. "Председник Скупштине на тај начин може у дугом року креирати већину за одлучивање", одмах су приметили критичари (*Време*, 6. јун

Ђинђић као премијер

Пише: Слободан Антонић
понедељак, 11 новембар 2002 14:11

2002, стр. 20). Треба ли рећи да је, претходно, место председника скупштине, потпуно супротно коалиционом споразуму, одузето ДСС-у и додељено Ђинђићевом делу ДОС-а? "Да су овако нешто урадили милошевићевци, већ би имали за петама ОЕБС и организацију за заштиту људских права", признао је и новинар Ђинђићу иначе наклоњеног

Данаса

(8-9. јун 2002, стр. ии).

Трећа важна предност коју је јунским ударом стекао премијер Ђинђић било је његово неприкосновено вођство у остатку ДОС-а. Наиме, сада више ни једна од осталих странка ДОС-а није имала довољно посланика да самостално угрози владу. Јер, преузимањем мандата од ДСС највише се окористила Ђинђићева Демократска странка која је својих 47 мандата повећала на 52 посланичка места. Тиме је Ђинђић решио питање сталних притисака мањих странака уочи значајнијих гласања да им се, за лојалност влади, дадне нека бенефиција или синекура. Посебно се у томе истицала Нова Србија, чијих су 8 мандата дотада били пресудни за владу. Али, сада је владина већина порасла са 6 на 14 посланика. Чак ни друга странка по мандатима у Ђинђићевом ДОС-у - Социјалдемократска партија - са својих 13 посланика није могла самостално да обара премијера.

Зашто овај Ђинђићев политички удар није изазвао озбиљнију побуну јавности? Прво, зато што је изведен вешто и кроз процедуре одвећ сложене да би их обични грађани могли пропратити. А друго, и много важније, зато што је Ђинђић у међувремену успео да завлада најутицајнијим јавним гласилима у Србији. Када је, у августу 2001. године, дошло до првог отвореног сукоба Ђинђића и Коштунице, већ тада се показало у којим је све медијима Ђинђић успео да успостави превагу. Поред најгледаније комерцијалне телевизије, *ТВ Пинк*, његовом табору су очигледно припадале и утицајне *ТВ Политика* и *ТВ Студио Б*, дневници

Ђинђић као премијер

Пише: Слободан Антонић
понедељак, 11 новембар 2002 14:11

Новости

и

Данас

, као и тиражни

Недељни телеграф

. До јуна 2002. године, Ђинђић је загосподарио и дневником

Политика

, државном телевизијом (

РТС

) и другом великом приватном телевизијом (

БК Телецом

). И када је Ђинђић извршио свој удар, нико то није имао да објави (заправо објасни).

Само су поједини новинари нискотиражног

Данаса

смогли снаге да признају своје заблуде у погледу Ђинђићевог "реформизма". Осуђујући тај "диктаторски потез Зорана Ђинђића", Наташа Одаловић је написала: "Нешто тако бахато, неодмерено, и провидно као што је та крхка, као кула од крата, конструкција оправдања одузимања мандата ДСС није забележено чак ни у Милошевићевој ери" (Данас, 14. јун 2002, стр. 7).

Различити су мотиви због којих су власници медија, или новинари и уредници државних гласила, улазили у службу премијера. Неки од њих, попут власника ТВ Пинка, Жељка Митровића, или власника ТВ БК, Богољуба Карића, проценили су да давањем услуга "прагматичном и утилитаристичком" Ђинђићу могу да задрже већину привилегија добијених од Милошевићевог режима – пре него да се ставе на располагање поштеном али "задртом" Коштуници. Други, попут уредника државних медија (РТС, Новости, Политика...), разумели су да њихов положај зависи првенствено од управних одбора које именује или извршна или законодавна власт. А ту је Ђинђић постигао несумњиву надмоћ.

Уопште, Ђинђић је до средине 2002. године са лакоћом преузео читав Милошевићев систем политичке контроле друштва. Са владом и посланичком већином иза себе, он је

лако обезбедио превласт у управним одборима најважнијих предузећа – од нафтне индустрије до шумарства. Највећи део средњег ешалона управне елите, као и део друштвене елите са политичко-управним амбицијама, такође је похрлио да се стави у његову службу. Тако је почела да се назире нова клијентистичка мрежа. Штавише, управо су "транзиција" и "приватизација" биле идеални изговори за њено додатно јачање. Тамо где је улазио страни капитал та штићеничка мрежа је имала и елементе компрадорства, а тамо где су се појављивали домаћи купци, односно где је приватизација каснила, јачали су елементи лично-партијског клијентизма. Јер, у Србији је у 2002. години била предвиђена приватизација тридесетак већих добродостојних предузећа и стотинак мањих, са планираним приходом за владин буџет од 200-400 милиона долара. У исто време, она лошија предузећа била су пред затварњем. До 30. новембра 2001. године стечај је предложен за 30.748 предузећа са 450.165 запослених. Приватизација или стечај, свеједно, они су за елиту значили могућност богаћења. Приватизација или стечај, свеједно, они су за службенике и раднике значили опасност да остану без посла и без било каквих изгледа да ће га до краја живота наћи. А у оба случаја - богаћења или одласка на улицу - пресудну реч у одлуци ко ће да заврши међу добитницима а ко међу губитницима имала је управо - влада.

Наравно да се контрола над друштвом није могла заокружити без надзора над судством. Видели смо да је под Милошевићем егзекутива суверено владала јудикатуром. Нова власт је је наставила са таквом праксом. Министар правде, Владан Батић, политичар од Ђинђићевог поверења, почео је да објављује спискове "судија за одстрел", тј. делилаца правде који су, због наводне или стварне сарадње са претходном влашћу, морали да напусте службу. Његов списак од 2. новембра 2001. имао је 187 имена (118 судија опште надлежности и 69 судија за прекршаје), а новине су преносиле процене о могућем отпуштању укупно 700 од 2.500 српских судија (*Данас*, 14. децембар 2001, стр. иии Додатка о правосуђу). И доиста, према неким проценама, до краја 2001. године из службе је, због притиска из извршне власти, отишло више од 200 судија (*Данас*

, 21. децембар 2001, стр. 5). Многе од тих судија јесу биле компромитоване служењем Милошевићевом режиму. Али, та чистка се одвијала баш по правилима ауторитарног Милошевићевог режима, у коме је министар правде био господар судске елите. Због тога је било доста негодовања у јавности, а чак су и адвокатске коморе морале устајати у одбану неких од разрешених судија (

Данас

, 11. децембар 2001, стр. 5).

Онда је Коштуничин ДСС, предложио сет закона о судству којим би се, у оквиру неизмењеног Устава, максимално ојачала независност јудикатуре. Постигнута је нагодба са Ђинђићевим ДОС-ом, и Скупштина је 5. новембра 2001. године усвојила *Закон о судијама* и *За*

кон о Високом савету правосуђа

. Њима је знатно смањен утицај извршне власти код избора и разрешења судија. Судије више није могао да предлаже само министар правде, већ је то сада чинио Високи савет правосуђа састављен првенствено од судија. Слично је било и са изборима тужиоца. Ово тело је добило и искључиво право именовања судија поротника и заменика јавних тужиоца. Новостворено Велико персонално веће добило је кључну улогу у будућим разрешењима судија. Тако је, у постојећим уставним оквирима, обезбеђена знатно већа независност ове гране власти.

Међутим, Ђинђићев јунски удар није био само на законодавну власт. Један негов крак односио се и на судску власт. Истога дана, 10. јуна 2002, када је Председништво ДОС-а донело одлуку о одузимању мандата "нередовним посланицима", премијер Ђинђић и министар правде Батић одржали су састанак са свим председницима окружних, трговинских и општинских судија. Том приликом Ђинђић и Батић предочили су судијама листу задатака са тачним роковима извршења. Од судија је тражено да изврше корениту чистку "неподобних" судија и да убрзају решавање неких предмета за које је јавност

Ђинђић као премијер

Пише: Слободан Антонић
понедељак, 11 новембар 2002 14:11

показивала занимање па су били од политичког значаја за владу пред могуће изборе. Ево извода из документа:

"Од председника судова тражи се:

1. Разрешење 50-100 судија, а по иницијативи министра правде од октобра 2001. године; рок - 15 дана.
2. Окончање започетих поступака против 50-100 челника бившег режима и локалних моћника; рок - два месеца.
3. Покретање поступака против исте категорије лица по поднетим кривичним пријавама; рок - два месеца. (...)
7. Промена казнене политике и изрицање знатно оштријих казни, будући да се сада изричу минималне казне; рок - одмах (...)" (цео документ објављен у листу *Данас*, 28. јун 2002, стр. ИИИ Додатка).

Премијер Ђинђић је у вези прве тачке судијама пребацио "лажну солидарност међу судијама који се опирају лустрацији" (*Политика* 11. јуни 2002, стр. 8), а у вези друге им је рекао да мора да постоји "трака за претицање у судству" (цитирано у *Данас*

, 11. јуни 2002, стр. 5). "Судије које нису задовољне овом државом, треба да нађу неку другу државу у којој ће живети", додао је (цитирано

Данас

, 28. јун 2002, стр. ИИИ Додатка). Судије су одмах оштро одговориле, бранећи стечену независност. Председница Врховног суда Лепосава Карамарковић и председница београдског Окружног суда Вида Петровић Шкоро, одбиле су било какво постављање рокова и задатака од стране извршне власти, и напоменуле да би Министарство правде тербало да буде сервис судства, а не обрнуто.

Овакво држање судија изазвало је љутиту реакцију Ђинђића и Батића, који су очигледно били изненађени што судије озбиљно схватају причу о независности судства. Ђинђић је оптужио судије да су и они, попут посланика ДСС-а, заправо само ленштине које ништа не раде а примају плате. "Тражио сам податке колико је случајева по градовима Србије решено по кривичним пријавама и добио извештај да није решен ниједан. Они који причају о независном судству у Србији нека о томе причају на Марсу" (цитирано у листу

Данас

, 13. јуни 2002, стр. 5). А министар Батић је судије које су одбиле његову листу задатака назвао "противницима реформи у правосуђу", најавивши да ће "почетком јесени бити урађен нови сет закона из области правосуђа" (

Политика

, 13. јуни 2002, стр. 8). Да се са "новим сетом закона" озбиљно мисли одмах затим је потврдио и сам премијер. Критикујући, као и његов министар правде, "организовани лоби правосуђа", Ђинђић је припретио да ће "на јесен овај парламент имати посла да нађе лек за то" (

Данас

, 19. јуни 2002, стр. 3). Тај нови сет закона имаће, ваљда, да исправи ону "антиреформску девијацију" насталу прихватањем ДСС-овог пакета судских закона којима је колико-толико обезбеђена самосталност судства. "Министарство правде предлаже неке нове текстове, који представљају корак уназад. Тим предлозима Влади се враћају неке ингеренције које су сада у рукама независних тела (Високи савет правосуђа и Велико персонално веће)" (Лојпур, 2002). Премијер ће поново да завлада и овом граном власти.

Ђинђић као премијер

Пише: Слободан Антонић
понедељак, 11 новембар 2002 14:11

Ђинђић као премијер

Пише: Слободан Антонић
понедељак, 11 новембар 2002 14:11

